

Adam Václav Michna z Otradovic a Jindřichův Hradec v 17. století

František Fürbach

Uvádět mezioborovou konferenci o osobnosti a uměleckém odkazu jedné z největších postav české barokní kultury z pozice regionálního muzejního historika je nejspíš troufalé a pošetilé. Narozdíl od literárních historiků, muzikologů i aktivních hudebníků se totiž historik musí spoléhat na chudší pramennou základnu, navíc vesměs publikovanou, i když fondy jindřichohradeckých archivů určitě zatím nevydaly vše.¹ Tento příspěvek tedy vznikl především jako čestná povinnost hostitele konference představit místo Michnova života a působení a zároveň jako komentář k výstavce, která představila výběr z dochovaných dokumentů, uložených ve Státním oblastním archivu Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec a Státním okresním archivu Jindřichův Hradec.

I.

Jindřichův Hradec, vznikající v průběhu 13. století v podhradí rodového sídla pánů z Hradce, se stal v 16. a 17. století jedním z nejvýznamnějších a největších měst v Čechách. Rozvoj města těžil zejména z výhodné geografické polohy mezi Vídní a Prahou, kvetoucího obchodu a řemeslné výroby, zejména produkce sukna. Význam města a jeho vrchnosti podtrhl v roce 1483 král Vladislav II., který polepšil znak města: zlatou růží pánů z Hradce doplnil o dva české královské lvy a iniciálu „W“ s královskou korunou. Tento akt, při němž poddanské město získalo od panovníka do znaku královské atributy, je zcela výjimečný a svědčí o mimořádně silné hospodářské i politické pozici hradeckého dominia a jeho centra v době, kdy ho spravoval Jindřich IV. z Hradce, který v letech 1485–1503 zastával úřad nejvyššího komorníka a v letech 1503–1507 byl nejvyšším pražským purkrabím.

Vrcholu svého rozvoje dosáhlo město ve století šestnáctém, kdy také prošlo nejvýraznějšími stavebními změnami. Páni z Hradce² přebudovali v letech 1560–1596 své rodové sídlo v reprezentativní renesanční zámek, renesanční podobu získávají i původní gotické domy na náměstí a v přilehlých ulicích, za severními hradbami města se rozrůstá takzvané Nové město.

Nejvýrazněji však zasáhla do městského půdorysu výstavba komplexu jezuitských budov v západní části města mezi Nežáreckou branou a farním kostelem Nanebevzetí Panny Marie, které padlo za oběť na třicet domů včetně původní fary.

¹ O literatuře a pramenech podrobněji Josef HRDLIČKA v příspěvku *Adam Václav Michna z Otradovic ve světle písemných pramenů*, v tomto svazku *Hudební vědy*, s. 132–136.

² V průběhu století se na hradeckém stolci vystřídali Adam I., který se v roce 1523 stal nejvyšším kancléřem Českého království, Jáchym, jenž v roce 1551 dosáhl úřadu karlštejnského purkrabího a o 3 roky později úřadu nejvyššího kancléře, v roce 1557 se stal členem císařské tajné rady a v roce 1561 získal řád Zlatého rouna, Adam II., od roku 1585 nejvyšší kancléř a od roku 1593 pražský purkrabí, jehož nástupcem se stal neduživý Jáchym Oldřich, kterým v roce 1604 rod pánů z Hradce vymírá po meči.

Jezuity do Jindřichova Hradce povolal v roce 1594 Adam II. z Hradce, pravděpodobně z popudu své manželky Kateřiny z Montfortu, o rok později byl slavnostně položen základní kámen k velkolepé výstavbě jezuitské koleje a zahájena výuka na jezuitském gymnáziu, jednom z nejstarších v Čechách. Budování jezuitského komplexu pokračovalo výstavbou semináře (dnešní budova muzea), vyvrcholilo stavbou nové kaple sv. Máří Magdaleny na přelomu 20. a 30. let 17. století a seminární kaple sv. Víta, dokončené v roce 1642. Jestliže 16. a počátek 17. století proměnilo tvář města velmi výrazně, v následujícím období stavební ruch ustává, nepochybně i jako důsledek třicetileté války.

Období přelomu století přineslo zásadní proměnu v kulturní a duchovní atmosféře města, která byla způsobena příchodem jezuitů do Jindřichova Hradce. Řádu bylo svěřeno patronátní právo ke všem hradeckým kostelům a dozor nad veškerým školstvím ve městě. I když tyto změny obyvatelé města odmítali, nová vrchnost, Vilém Slavata, který se v roce 1602 oženil s dědičkou hradeckého panství, Lucíí Otylí z Hradce, a po smrti Jáchyma Oldřicha zdědil titul vladaře domu Hradeckého, jezuity bezvýhradně podporoval. Po pražské defenestraci se hradečtí měšťané přidali k českému povstání, v červnu 1618 vypudili z města jezuity a přijali stavovskou posádku. Během let 1618–1620 odrazili třikrát útoky císařských vojsk generálů Dampierra a Buquoye a kapitulovali až po bitvě na Bílé hoře. V prosinci se z emigrace vrátil Vilém Slavata, následoval proces proti hradeckým měšťanům, v němž bylo vyneseno 24 rozsudků smrti, které později Slavata zmírnil či prominul s podmínkou přestupu ke katolické víře. Městu ovšem odebral veškerá privilegia a výrazně omezil městskou samosprávu, jejíž pravomoci převzal zámecký hejtman a regent. S hradeckou vrchností se do města vrátili i jezuité, kteří až do května následujícího roku, než vojenská posádka opustila kolej, obývali zámek a v červnu obnovili výuku na gymnáziu.

Třicetiletá válka se Jindřichova Hradce přímo příliš nedotkla, jistě také proto, že Vilém Slavata jako jeden z nejvýznamnějších a nejvlivnějších příznivců císaře Ferdinanda II. zastával až do své smrti úřad nejvyššího kancléře, a mohl tak svým vlivem dostatečně ochraňovat své panství. Proto se také Jindřichův Hradec mohl podle soupisu obyvatelstva a domů z roku 1654 zařadit svými 405 osedlými domy (40 domů bylo pustých) na druhé místo v pořadí českých měst hned za Prahu.

Polovina 20. let 17. století přinesla uvolnění napjatých vztahů mezi vrchností a rekatolizovanými měšťany, které našlo konkrétní výraz v navrácení městských privilegií a zřízení proboštství. Výsady infulovaného proboštství získala jindřichohradecká fara bulou papeže Urbana VIII. z 18. srpna 1625, nepochybně vlivem Slavatovým i jezuitů. Počátkem září téhož roku navštívil Hradec pražský arcibiskup Arnošt Harrach, který v letech 1606–1610 studoval na zdejším jezuitském gymnáziu, aby vysvětlil dříve utrakvistický kostel Nejsvětější Trojice. Obě tyto události svědčí o důsledné náboženské protireformaci prováděné jezuity s využitím okázalých církevních slavností. Mezi ty nejvýznamnější patřilo uspořádání jezuitského provinciálního sněmu v roce 1633, kdy do města zavítal i generál řádu Silvio Piccolomini, v srpnu 1637 uložení ostatků sv. Hippolyta, který se stal městským patronem, a přivítání „klenotu české země“ – staroboleslavského obrazu Panny Marie – v srpnu 1650. Kromě těchto mimořádných událostí je náboženský život naplněn pravidelnými církevními svátky, bohoslužbami a obřady, které doplňovala častá představení jezuitského divadla a bohatá hudební činnost literátských bratrstev,

kterých bylo v Jindřichově Hradci ve 2. polovině 17. století šest.³ Zintenzivnění a proměny duchovního života po Bílé hoře podnítilo také rozvoj výtvarného umění, které muselo reagovat na nové požadavky církve. Potřeba nové výzdoby sakrálních objektů obohatila zejména kostelní interiéry o novou výzdobu, oltáře, plastiky, obrazy a liturgické předměty. O vysoké úrovni umělecké tvorby tohoto období svědčí například štuková výzdoba kaple sv. Máří Magdaleny při jezuitské koleji a dochované oltáře z tohoto objektu, z nichž oltář sv. Františka Xaverského je instalován v kostele sv. Jana Křtitele, v němž byl po dobu konání michnovské konference vystaven reprezentativní výběr z dochovaných archiválií, vážících se k životu Adama Michny z Otradovic v Jindřichově Hradci, které jsou reprodukovány ve druhé části příspěvku.⁴

II.

První představenou archiválií je latinsky psaná Kronika jezuitské koleje se zápisem z roku 1595, kdy byl položen základní kámen ke stavbě koleje a zahájena výuka (viz též barevná obrazová příloha III).⁵

ANNUUS CHRISTI 1595. Fundati Collegij I.

Haec dum unius ferè anni spatium pertractantur, in fine anni 94 certis occurrentibus causis, ad menses aliquot missis haec interrumpitur; donec ipso Divis Apostolis Philippo et Jacobo die facto sequentis anni 95 maiore quam antea studio resumitur. In cuius initio etiam illicò præcipuarumq; adium, imò totius insulae Collegium comprehensurae (domo Parochiali excepta), precium patitur; dirutisq; quibusdam meridiem versus, locus pro iaciendis Collegij fundamentis aptatur, ac tandem 4 Julij subsequens, Divo Procopio, Boemiae Patrono sacro, solenni percelebriq; pompa, ritu Ecclesiae Romanae praefinito, praesente Ill.^{mi} Fundatoris nostri haerede ac filio Illustrissimo Domino D. Joachimo Ulrico de Nouadomo, praga in hunc finem ab utroq; parentum delegato, primus structurae totius lapidis in terra eo modo constituitur, ut in infirma contigione partis Collegij occidenti opposita à graduum siniferis totus cum haec, quae sequi-

Inscriptio primi lapidis fundamentalis.

D. O. M. A. Clemente octavo Pontifice max. Rudolpho z Rom. Imp. Hung. Boemiaq; Rege augustissimo; Illustrif.^{us} D. D. Adamus de Nouadomo. 2us Supremus Regni Boemiae Burgravius. 2us eiusq; charissima coniunx. Illustrif.^{ma} D. D. Catharina Comitiſſa z Mont.^{is} fort. 2^a. hoc Collegium Societatis IESV Religionis et pietatis ergo à fundamentis erexerunt. Quibus Praga ob. publica. Caesaris et Regni munera impeditis, primum hunc lapidem Ill.^{ms} Dominus D. Joachimus Ulricus filius et Haeres posuit. anno Domini 1595. Mense Julio, die 4.

³ O jindřichohradeckých bratrstvech podrobněji Jiří MIKULEC v příspěvku *Mariánské družiny v Jindřichově Hradci za Michnových časů*, v tomto svazku *Hudební vědy*, s. 40–47.

⁴ Výstavka, kterou při příležitosti konání konference připravilo v kostele sv. Jana Křtitele Okresní muzeum v Jindřichově Hradci, mohla vzniknout díky pochopení, ochotě a pomoci Státního oblastního archivu Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec a Státního okresního archivu v Jindřichově Hradci.

⁵ Kronika jezuitské koleje z let 1592–1752, SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84.

Prvním a zároveň nejstarším známým dokladem existence Adama Michny je zápis v katalogu studentů jezuitského gymnázia v Jindřichově Hradci z roku 1611.⁶ Tento zápis je rozhodujícím při stanovení data Michnova narození, za něž je všeobecně považován rok 1600. Na fol. 28b je Michna zapsán jako první v pořadí v principii (viz příloha I).

Adamus Michna Novod.

Na fol. 31a s vročením 1612 se jeho jméno vyskytuje znovu v principii, tentokrát je však zapsán jako poslední (viz příloha IV).

Adamus Michna

Téhož roku je mezi studenty rétoriky zapsán Ondřej Fizírek,⁷ pozdější jindřichohradecký probošt. V dalších dvou letech, tj. 1613–1614 jméno Adama Michny v katalogu chybí. Vyskytuje se zde ovšem jiný Michna – Jan, který byl studentem gymnázia nepřetržitě v letech 1610–1615 (fol. 25a, 28a, 30b, 33a, 36a [viz ukázka], 38b).

In Clav's Synodus

<i>Thomas</i>	<i>Lindnar</i>	}	<i>Novodomenjer</i>
<i>Joannus</i>	<i>Smifizek</i>		
<i>Paulus</i>	<i>Kapliczky</i>		
<i>Joannus</i>	<i>Michna</i>		
<i>Adamus</i>	<i>Kubacut</i>		
<i>Martinus</i>	<i>Slamina</i>		

Vysvětlení uváděné v literatuře, že v letech 1613–1614 „pro mor byly školy částečně zavřeny“,⁸ se zdá jako důvod Michnovy absence v Jindřichově Hradci ne zcela přesvědčivé.

Jméno Adama Michny se v katalogu objevuje až v zápise k roku 1615, kdy studuje gramatiku (fol. 39b), zapsán je až jako poslední z jindřichohradeckých stu-

⁶ Katalog studentů je uložen v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 85.

⁷ Zde je zapsán jako Andreas Fisirek.

⁸ MUK, Jan: *Adam Michna z Otradovic, básník a skladatel českého baroka*, zvláštní otisk z „Ohlasu od Nežárky“, ročník 70–71, Jindřichův Hradec 1941.

dentů. Naopak jako prvního ho zapsali o rok později do syntaxe (fol. 41a) a naposledy se s jeho jménem setkáváme na fol. 43b, kde je v roce 1617 zapsán jako student poetiky (viz příloha V).

Auditoribus Poeseos sub M. Petri Wachelii Kustleni
 Alamus Michna Nouodomenus
 Andreas Coberus Lusatus Wittgenauus

Adam Michna celé gymnázium až do rétoriky v Jindřichově Hradci nedostudoval, neboť v červnu 1618 byli jezuité vypuzeni z města (srov. též přílohu II). Podle Františka Teplého⁹ však Michna ve městě přítomen byl, neboť byl v letech 1618–1619 zapsán na listině obránců města. Tuto listinu se však zatím nepodařilo najít, Teplým citovaný III. manuál radní zmiňuje pouze, že se jednalo o obraně města, ale žádná jména neuvádí.

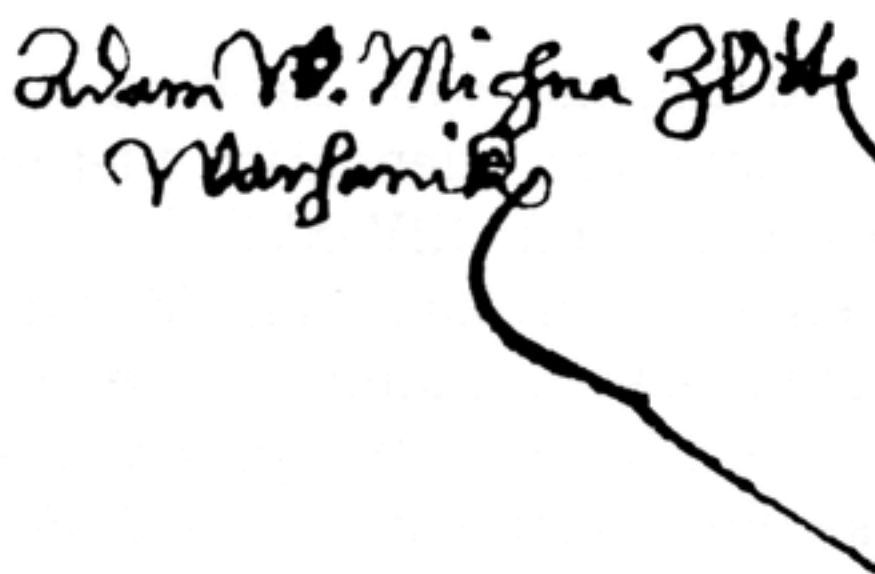
Dožadul se gest mnie Adam Michna Margarit a Služební
 Hostela Zdeyffis spolu n s Janij Materij srau Dorotlau
 Hucijtomau, aby se s Janu Burgomystru a Janum za
 Slobu gegy n Vizitacynie Contribucy, Deras na nij vedle gmyf
 Sausjeduro vlozera gest, totizto drazdeh tygodne po 36. R.
 prizmlauyl, by gj megat n tom svolicjeno byti moglo, srau
 vrelbau Nemoznost a Nedostatek prizvrazicse. n nemozauze,
 gab prizemie Adama Margarita Služebnika Služebnigo, tab
 n s Marby. gely s^{bratru} Cypri, za nij se vizitel s^{bratru} prizmlauu
 ziadacise s. Burgomystru a Janum respce, aby gj n tyz
 Contribucy vedle Dupplytacy gegy, vobudi Mozna vices
 gest, nietyjo Imenyeno bylo, vylastie vromienad; ziadne zijo
 nosti a gantlu Keneade, genom, gab Doblada, sama Druha n
 Domiciju srau zytana a je chudobnie zijon. Vro me za
 se se toz s. Burgomystru a Janu mozne odslauzen; s tim
 s. Duly s Namij: Dano na srobozstroj 18. Jan. 1623.

Nejstarším dochovaným dokladem Michnovy varhanické činnosti je přípis probošta Ondřeje Bartoloměje Fizírka z 18. ledna 1633 adresovaný „p. purkmistru a pánům radním města Hradce Jindřichova“, v němž se probošt přimlouvá, aby „Adama Michnu varhaníka a služebníka kostela zdejšího spolu i s paní mateří Dorotou Fučíkovou [...] na týž kontribuci [...] něco umenšeno bylo.“¹⁰ Přípis jednak datuje počátek Michnovy varhanické dráhy před rok 1633, jednak vypovídá o překvapivě nuzných poměrech jindřichohradeckého varhaníka a jeho matky. Zdá se, že Michna využil své známosti ze studií a požádal svého někdejšího staršího spolužáka Fizírka o přímluvu (část textu na protilehlé straně, celý pak jako příloha VI). Nedlouho poté se však Michnova situace výrazně zlepšila výhodným sňatkem se Zuzanou Cimrmonovou.

Autentickým dokladem o Michnových příjmech za „služby varhanické“ jsou dochované kvitance z let 1666–1676, uložené jednak ve Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci (9 kusů z let 1672–1676),¹¹ jednak ve Státním oblastním archivu Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec (10 kusů z let 1666–1676 a 1 kus z r. 1677).¹² Nepodařilo se však zatím nalézt všechny kvitance, citované Mukem a Teplým a nelze tedy na základě těchto kvitancí jednoznačně potvrdit datum úmrtí Adama Michny, které Muk stanovil na léto roku 1676.¹³ Muk píše, že „až do jara 1675 – naposled 7. června 1675 – jsou psány všechny tyto potvrzenky celé vlastnoručně A. Michnou.“ Dochovala se ale kvitance tohoto druhu s datem 20. července 1675 (viz příloha VIII).

Mukem citovanou kvitanci z 20. září téhož roku, která „jest psána jinou rukou a podpis Michnův je psán rukou daleko těžkopádnější“, se naopak ve fondech jindřichohradeckých archivů zatím objevit nepodařilo. První taková dochovaná kvitance je datována až 30. října 1675 (viz příloha IX).

⁹ TEPLÝ, František: *Dějiny města Jindřichova Hradce*, díl I., sv. 3., Jindřichův Hradec 1935, s. 113–114 a 146–147.

¹⁰ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, kart. 72.

¹¹ SOkA Jindřichův Hradec, Archiv města, kart. 12.

¹² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, kart. 72.

¹³ MUK, Jan: op. cit., s. 25.

Mukovu hypotézu o zhoršení zdravotního stavu Adama Michny lze přijmout s tím, že k němu došlo nejdříve ke konci července 1675. Klíčová by pro stanovení data Michnova úmrtí byla Mukem citovaná kvitance z 22. září 1676, v níž druhá Michnova manželka Terezie Kateřina potvrzuje příjem již jako „pozůstalá vdova po nebožtíku panu Adamovi Michnovi“. Ani tento dokument není bohužel v Michnovských fondech zatím k nalezení, první dochovaný doklad podepsaný Terezií Kateřinou Michnovou pochází až z 16. října 1676, o Michnovi v něm však není nejmenší zmínka (viz příloha X).

V těchto souvislostech je třeba nahlížet i zápis o Michnově úmrtí v albu sodalitty Zvěstování Panny Marie v Jindřichově Hradci.¹⁴

Důležitou roli v náboženském a kulturním životě města hrálo literátské bratrstvo, založené Jindřichem IV. z Hradce již v roce 1489. V 17. století mu Lucie Otylie z Hradce udělila nové nadání (1612) a Vilém Slavata nový řád (1628), které byly přepsány do pamětní knihy literátského bratrstva.¹⁵

Účast měšťanů na činnosti literátského bratrstva dokumentuje Matrika literátského bratrstva v Jindřichově Hradci, v níž je k datu 1656, kdy byla matrika založena, zapsán rovněž Adam Michna z Otradovic, toho času varhaník. V kolonce „Zemřel“ je bohužel pouze křížek bez data úmrtí¹⁶ (fol. 14a, viz příloha XI).

*Adam Michna z Otradovic toho Gá, †
uě Marhaník.*

Ke stejnému roku je zapsána také Zuzana Michnová z Otradovic (fol. 724b, viz příloha XII).

Zuzana Michnová z Otradovic †

Po sňatku se Zuzanou Cimrmonovou začal Adam Michna z Otradovic provozovat vinný šenk. V hospodářských kalendářích z let 1640–1661 se nalézají zprávy o „sázení vína“ Michnovi (viz přílohy XIV–XVI).¹⁷

Zajímavým dokumentem ze života Adama Michny je příkaz k zaplacení telete darovaného jindřichohradeckými radními na jeho svatbu s Terezií Kateřinou Eppenaurovou, datovaný 22. října 1671 (viz příloha XIII). Nelze ovšem s určitostí říci, že toto datum je také dnem sňatku obou manželů.¹⁸

¹⁴ MIKULEC, Jiří: *Mariánské družiny v Jindřichově Hradci za Michnových časů*, v tomto svazku Hudební vědy na s. 40–47.

¹⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, kart. 69.

¹⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec.

¹⁷ SOkA Jindřichův Hradec, Archiv města, kn. 183–193.

¹⁸ SOkA Jindřichův Hradec, Kulturně historický archiv, kart. 183.

Adam Michna z Otradovic založil 1. května 1673 nadaci 1000 zlatých pro tři studenty jindřichohradeckého jezuitského gymnázia „k docílení větší v hudbě souladnosti a čilejší hudebníků snaživosti“ (viz příloha XVII). V závěru svého života požádal Jana Jáchyma Slavatu o její zajištění, aby po jeho smrti „k zapomenutí nepřišla“ (viz příloha XVIII).¹⁹

Address: dr. František Fürbach, Okresní muzeum, Balbínovo nám. 19/I, 377 01 Jindřichův Hradec, e-mail: muzeum@esnet.cz

Adam Václav Michna z Otradovic und Neuhaus (Jindřichův Hradec) im 17. Jahrhundert

František Fürbach

Das Ziel dieses Beitrages, der als Eingangsreferat im Rahmen der interdisziplinären Konferenz zu Adam Michna z Otradovic gehalten wurde, war, Michnas Wirkungsort vorzustellen und gleichzeitig die vom Autor konzipierte Ausstellung zu kommentieren, die während der Konferenz eine Auswahl repräsentativer, erhaltener Dokumente präsentierte (ein Teil davon ist im farbigen Bildanhang dieses Bandes veröffentlicht).

Der Autor, Historiker des Kreismuseums von Neuhaus, weist auf die wirtschaftliche Blüte der Stadt bis ins 16. und 17. Jahrhundert hin, als Neuhaus zu einer der bedeutendsten und größten Städte Böhmens avancierte. Eine grundsätzliche Veränderung der kulturellen und geistigen Atmosphäre der Stadt bedeutete die Ankunft der Jesuiten im Jahre 1594. Im zweiten Teil des Beitrages beschreibt der Autor bedeutende erhaltene Archivalien und weist auf einige Unterschiede hin, die zwischen dem aktuellen Stand der Quellenbasis zu Michna und der Dokumentation bestehen, die von früheren Neuhauser Archivaren (Muk, Teplý) ausgearbeitet wurde.

Deutsch von Ivan Dramlitsch

¹⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, kart. 78. Latinsky psaná zakládací listina citována v českém překladu F. Tišera, rkp. uložen tamtéž.